

DEĞERLER EĞİTİMİ KAVRAMI OLARAK DÜRÜSTLÜK VE DÜRÜSTLÜK ÖLÇEĞİ (DÖ) TÜRKÇE FORMU: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Abdullah Yalnız

Uzman, Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Anabilim
Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

MS, PhD Student, Sakarya University, Faculty of Education, Department of Educational
Sciences, Department of Guidance and Psychological Counseling.

Sakarya, Turkey

abdullahyalniz@gmail.com

orcid.org/0000-0001-7132-5433

Yusuf Yıkılmaz

Arş. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları
Anabilim Dalı

Res. Asst., Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Theology, Islamic History and Arts
Department.

Çanakkale, Turkey

yikmazyusuf@gmail.com

orcid.org/0000-0003-2755-9077

Öz

Bu araştırmanın amacı Reysen ve Puryear tarafından geliştirilen Dürüstlük Ölçeğini Türkçe'ye uyarlamaktır. Ülkemizde psikoloji ve değerler eğitimi literatüründe dürüstlüğü ölçmeye yönelik çalışmaların son derece sınırlı olması ve bu ölçeğin bir benzerinin Türkçe'ye uyarlanmamış olması, bu çalışmanın yürütülmesi için motivasyon kaynağı olmuştur. Araştırma Sakarya Üniversitesinde öğrenim gören 313 öğrenci (139 kız ve 174 erkek) örneklemini üzerinde yürütülmüştür. Çalışmada nicel araştırma türlerinden betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini ölçmek için yapılan doğrulayıcı faktör analizinde (DFA) tek boyutlu modelin iyi uyum verdiği ve ölçeğin orijinal faktör yapısı ile Türkçe formun faktör yapısının uyduğu görülmüştür ($\chi^2= 24.50$, $sd= 15$, $RMSEA= .046$, $NFI= .97$, $CFI= .99$, $IFI= .99$, $RFI= .94$, $GFI= .98$, $AGFI= .95$, $SRMR= .037$). DFA sonuçlarına göre ki-kare değerinin serbestlik derecesine bölünmesi ile elde edilen değer χ^2/sd ; $24.50/15=1.63$ olarak bulunmuş, bu değer ikinin altında olduğu için modelin çok iyi bir uyuma sahip olduğu görülmüştür. Ölçeğin madde toplam korelasyon katsayıları kabul edilebilir değerler arasında sıralanmaktadır. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık güvenirlik katsayısı .63 olarak hesaplanmıştır ve bu değer, alanyazında yer alan "Cronbach Alfa değeri $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir" şeklindeki yargı ile örtüşmektedir. Bu sonuçlar DÖ'nün Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Din Eğitimi, Değerler Eğitimi, Dürüstlük, Ölçek, Doğrulayıcı Faktör Analizi.

Honesty As A Values Education Concept and Turkish Version of Honesty Scale (HS): The Study of Validity and Reliability

Abstract

The aim of this research is to examine the validity and reliability of the Turkish version of the Honesty Scale. Psychology and values education in our country is extremely limited studies to measure the honesty of literature and the like have not been adapted to Turkish of this scale has been a source of motivation for conducting this study. Participants were 313 undergraduate students (139 were female and 174 were male) from Sakarya University. Descriptive survey method was used in this study. In the results section confirmatory factor analysis demonstrated that this scale yielded one factor, as original form and that the uni-dimensional model was well fit and the original factor structure of the scale coincides with the factor structure of the Turkish form ($\chi^2= 24.50$, $df= 15$, $RMSEA= .046$, $NFI= .97$, $CFI= .99$, $IFI= .99$, $RFI= .94$, $GFI= .98$, $AGFI= .95$, $SRMR= .037$). Corrected item-total correlations ranged among acceptable values. Cronbach alpha internal consistency reliability coefficient of the scale was .63, which agrees with the judgment that the scale is highly reliable when the "Cronbach Alfa value of $0.60 \leq \alpha < 0.80$ " in the text. Thus Honesty Scale can be used as a valid and reliable instrument in education.

Keywords: Religious Education, Values Education, Honesty, Scale, Confirmatory Factor Analysis.

GİRİŞ

1. DEĞERLER EĞİTİMİ

İnsan, önce annesiyle sonra aile fertleriyle ve nihayetinde toplumdaki diğer insanlarla sosyal ilişki kurar. Tarih boyunca insan, bir toplum veya topluluk içinde hayatını devam ettirmiştir. İnsanların bir arada yaşaması, iletişim ve etkileşim içinde olması ortak değerlerin ortaya çıkmasını sağlar. Böylece her toplumun, kendine özgü bir yaşam tarzı ve değerler sistemi oluşur. Toplumlar güçlü olabilmek ve uzun yıllar ayakta kalabilmek için değerler sistemini korumak ve gelecek nesillere aktarmak durumundadır.¹

Oluşturduğu değerlere yeterince sahip çıkmayan ve yeni kuşaklara aktarmayı başaramayan toplumlar, ahlaklı ve erdemli bireyler yetiştirmek ile toplumsal düzenin devamını sağlamak konusunda çeşitli problemler yaşayabilir. Çünkü toplumsal açıdan değerler, adeta bir binayı ayakta tutan ve o binanın tuğlalarını birbirine kenetleyen çimento gibidir.²

Toplumun oluşturan fertler, aynı zamanda ortak değerler ve kültürel öğeler tarafından eğitilir. Bu yönüyle değerler insanlara önemli ve öncelikli olan yaşamsal amaçları ya da tercih edilmesi gereken davranışları kazandırır. Eğitim öğretim yapan kurumlar da bu doğrultuda hareket eder

¹ Yakup Coştu, "Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 3/IX (2009): 117-118.

² Kemal Göz, "Toplumsal Değerler Bağlamında Yaşama Hürriyeti", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2014): 86.

ve bireylerin; vatansever, adil, yaratıcı, girişimci, temiz, şefkatli, ahlaklı ve dürüst olması için hazırlanmış programları uygular.³ Bu anlamda toplumsal düzenin devamı ve sosyal refahın temini için, sahip olunan değerlerin korunarak yeni kuşaklara aktarılması son derece önemlidir.

1.1. Değer

Değer kavramı; psikoloji, sosyoloji, teoloji ve felsefe başta olmak üzere sosyal bilimler literatüründe sıkça tartışılan konulardan biridir. Bireysel anlamda değerlendirildiğinde değer, kişinin yaşamsal amacını belirleyen ve hayat yolculuğunda ona rehberlik eden ya da yol gösteren inançlar ile tutumlardır.⁴ İnsan, sahip olduğu değerleri referans olarak çeşitli tutum ve davranışlarda bulunur. Bu doğrultuda değerler; bireyin yaptığı tüm eylemleri, yapmak isteyip de yapamadığı davranışları ve diğer insanların sergilediği yaklaşımları değerlendirmeye yönelik etmenlerin tümüne denir.

Ahlaki bağlamda değer kavramı ele alındığında, bireyin kendini ve diğer insanları tanımlamak ya da değerlendirmek amacıyla kullandığı ölçütlerdir. Değer, toplumu inşa eden yapı taşlarıdır ve toplumun varlığının devam etmesini sağlayan unsurlardan biridir. Aynı zamanda toplum tarafından inşa edilen bir olgudur.⁵

İnsan, yaşam boyu sosyal iletişim kurma ile sosyalleşme ihtiyacı içindedir.⁶ Birey, doğum anından itibaren sosyalleşmeye başlar. İlk olarak annesiyle ilişkisi vardır, ardından ailenin diğer üyeleriyle iletişim kurar.

İlk sosyal çevre olan ailenin ardından kişi, yaşamın ilerleyen dönemlerinde sokak oyunları, okul ortamı ve yaptığı meslek aracılığıyla diğer insanlarla iletişim kurar. Kurduğu tüm bu sosyal etkileşim biçimleri zihinsel ve duygusal repertuarındaki değerler tarafından şekillendirilir ve yaşadığı deneyimler sahip olduğu değerler sistemini etkiler. Bu doğrultuda insan ve benimsemiş olduğu değerleri, içinde yaşadığı sosyal çevreyi şekillendirir ve o çevreyle birlikte şekillenir.⁷

³ Oktay Akbaş, "Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış", *Değerler Eğitimi Dergisi* 6/16 (2008): 9-10.

⁴ Erol Güngör, *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar* (İstanbul: Ötügen Yayınları, 2010).

⁵ Mehmet Yazıcı, "Değerler ve Sosyal Yapıda Değerlerin Yeri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/24 (2014): 209.

⁶ Paun C., "The Rationality of a Social Animal" *Management Dynamics In The Knowledge Econom* 4/1 (2016): 125-140.

⁷ R. Özkan, "Toplumsal Yapı, Değerler ve Eğitim İlişkisi", *Kastamonu Eğitim Dergisi* 19/1 (2009): 333-344.

Aynı zamanda bir toplumdaki iyi ve kötü tanımlamalarının şekillenmesi, ideal düşünme ve davranma yollarının belirlenmesi, değerler aracılığıyla oluşturulur. Bu durumda, toplumsal düzenin sağlanması için işleyen sosyal kontrol mekanizmalarının ve pekiştirme unsurlarının değerlere dayanarak oluştuğu değerlendirilebilir.⁸

1.2. Temel Dini ve Toplumsal Değerler

Din, en kapsamlı şekilde “Allah’tan insana doğru uzatılmış kurtuluşa götüren ip” olarak tanımlanabilir. İnsan seçtiği din doğrultusunda kendini ve hayatı anlamlandırmakta, temel değerlerini bu bağlamda şekillendirmektedir. Dini değerlerin ise; dinin hedeflerinin ve değerlerinin alt başlıklarından bazıları olduğu ifade edilmektedir.⁹

Dini ilimlerle uğraşan uzmanların ve eğitimcilerin neredeyse tamamı; gençlerin ahlaki değerlere sahip olması gerektiği konusunda fikir birliği içindedir. Çünkü değerler; darda kalana yardım etme, komşuya pişirdiği yemekten ikram etme, diğer esnafın da kazanabilmesi için müşterisini oraya yönlendirme, parası olmayana da imkânı ölçüsünde ürün verme, kaza yapmış bir sürücüye yardımcı olma gibi davranışların ortaya çıkmasını sağlar.

Bir anlamda maddi karşılığı olmayan ve yalnızca insanların içsel kaynaklarından beslenerek ortaya çıkan ve değerlere sahip olmak sayesinde sergilenen davranışların toplumdaki silinmemesi açısından değerler eğitimi son derece önemlidir.

Aynı zamanda okul ortamında gençlerin, trafikte yetişkinlerin ve sosyal hayatın her aşamasında bireylerin birbirine yönelik merhametsiz, kaba, incitici, yaralayıcı hatta kırıyıcı davranışlar içine girebilmesi; yine değerlerimizin yozlaşmasıyla ilişkili durumlardır. Karşısındaki bireyin de en az kendisi kadar değerli olduğunu göz önünde bulunduran, onun da sevenleri ve yolunu gözleyenleri olduğunu düşünen, ona zarar verme seçeneğini aklından bile geçirmeyen bireyler; güçlü inanca ve içselleştirilmiş değerlere sahip olan kişilerdir. Nitekim toplumsal düzenin korunabilmesi ve sosyal ilişkilerin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi; bireylerin fert fert veya toplu olarak insani değerlere bağlılığıyla ilişkilidir.¹⁰

⁸ Ertan Özensel, “Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/3 (2003): 217-239.

⁹ Mustafa Önder-Hüseyin Bulut, “Temel Dini Değerler ve Değerler Eğitimi”, *EÜSBED* 1/6 (2013): 15-32.

¹⁰ Atalay Yörükoğlu, *Çocuk Ruh Sağlığı*, 11. baskı (İstanbul: Özgür Yayınları, 2011).

Toplumun mayasını oluşturan değerler, kalıcı olabilmeli ve gelecek kuşaklara aktarılabilmelidir. Toplumsal varlığın sürdürülebilmesi, ancak bu şekilde mümkün olabilir.¹¹ Bu bağlamda dini anlamdaki değerler, bireysel ve toplumsal değerlerle iç içedir. Değerler eğitimi kapsamında yürütülen çalışmalar, dini değerlerle bağlantılı olarak yürütülmelidir. Çünkü dinin amacı bireyin ruhsal bütünlük içinde; anlamlı, mutlu ve davranışsal açıdan tutarlı bir hayat yaşamasıdır. Değerler eğitiminin amacı ise insan yaşamını anlamlı hale getirmek, ruhsal dengeyi korumak, kişiliği güçlendirmek, bireyin ahlak ve karakterini geliştirmektir.¹²

1.3. Değerler Eğitimi Kavramı Olarak Dürüstlük

Değer; istenilen, gereksinim duyulan, ilgi gösterilen ve uygulamaya (amel etmeye yönelik) dönük güçlü inançlardır. Dürüstlük ise, etimolojik olarak doğruları ve gerçekleri söylemek; samimi, güvenilir ve sadakatli olmak anlamına gelir. Dürüstlük içtenlik, doğruluk, açıklık, netlik gibi kişilik özelliklerine sahip olmayı yansıtmaktadır. Yalan, hile, düzenbazlık gibi olumsuz eylemleri değil; doğruluk, netlik ve gerçekçilik gibi olumlu eylemleri içerir. Dürüstlük; güvenilirlik, içtenlik, kibarlık, tutarlılık, affedicilik ve adalet gibi kavramları da kapsar. Ayrıca dürüst olmak ve dürüstlük, karşımızdaki bireyleri ikna etmek noktasında önemli bir niteliktir.¹³

Değerler eğitimi kapsamında yetişkinlere, çocuklara ve gençlere; onların olumsuz davranışlarını olumlu yöne çevirecek veya var olan olumlu davranışlarını daha da geliştirmelerini sağlayacak bir dizi kavramın benimsetilmesi amaçlanır. Bunlar; saygı, eşitlik, adalet, sorumluluk, hoşgörü, işbirliği, yardımseverlik, paylaşma, vatanseverlik, samimiyet ve dürüstlüktür. Bu yönüyle bir bakıma insan davranışlarını şekillendirmenin ve anlamlandırmanın yolu dürüstlükten geçmektedir.¹⁴

Değerler eğitimi bağlamında dürüstlük, bireye kazandırılması amaçlanan temel kavramlarından birisidir. Kişilerarası ilişkilerde dürüst olmayan davranış ve tutumlar sergilemek, bireylerin kaliteli iletişim

¹¹ Mustafa Güçlü, "Türkiye'de Değerler Eğitimi Konusunda Yapılan Araştırmalar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8/38 (2015): 720.

¹² Önder-Bulut, "Temel Dini Değerler ve Değerler Eğitimi", 20.

¹³ J. I. Gow -W. S. Wilson, "Speaking What Truth to Whom? The Uneasy Relationship Between Practitioner and Academic Knowledge in Public Administration", *Canadian Public Administration* 57/1 (2014): 118-137.

¹⁴ Güçlü, "Türkiye'de Değerler Eğitimi Konusunda Yapılan Araştırmalar", 721.

kurmalarını engelleyebilmektedir. Dürüst olmayan, karşısındaki bireyin söylediklerini doğru bir şekilde değerlendirmeyen bireyin ilişkileri sağlıklı olur. Böyle bir muhatapla sağlıklı ve yakın ilişki kurmak son derece zordur. Çünkü bir birey, diğer bireyler kendisinin tavırlarını yanlış yorumlarsa veya kötüye yorarsa, onlar gözünde nasıl görüldüğüne dair endişelenir ve kamusal kimliğinin tehdit altında olduğunu algılar.¹⁵ Bu tehdidin büyüklüğü, yani bireyin özgürlüklerinin üzerindeki etki derecesi bireyin tepkisini ortaya çıkarır.¹⁶

Günlük yaşamsal işleyişte; eş, arkadaş, akraba gibi ilişki türlerinde bireyler kimi zaman duygusal yaralanmalar yaşayabilmektedir. Bu durumu yaşayan bireylerde, dürüst olmalarından kaynaklanan bir mağduriyet yaşadıklarına dair inanç gelişebilir. Ancak dürüstlük noktasında toplumun onayı, bireylerin inançlarını biçimlendirebilir.¹⁷ Eğer doğruluk dürüstlük kendine odaklanma eğilimiyle sonuçlanıyorsa, bu durumun özgür düşünmeyle ilişkili olması beklenir.¹⁸ Dürüst olmayan davranışlara muhatap olan, örneğin toplumdaki saygınlığı, kişisel özellikleri ve davranışsal yetenekleri taklit edilen birey; benliğini tehdit altında hissedebilir. Bu durum, bireyin “kamusal kimliğini” tehdit altında hissetmesine yol açabilir. Bu nedenle bireylere, çocukluk dönemi gibi erken bir zamandan itibaren çeşitli hikâyelerin de öğretici yönü kullanılarak dürüstlük değerinin kazandırılması gerekir.¹⁹

Bireysel özelliklerinin ve davranışsal becerilerinin taklit edilmesi sonucunda birey, kamusal kimliğini tehlike altında görür. Kamusal kimliğe yönelik kişilerarası tehditleri betimleyen dört önemli unsur vardır: 1) Kurban, failin davranışının kasıtlı olduğunu algılar, 2) Kurban, ortada yasa dışı bir durum olduğunu fark eder, 3) Kurban, kamusal kimliğindeki

¹⁵ S. Reysen- C. Puryear, “Victims’ Reactions to The Interpersonal Threat to Public Identity Posed by Copycats”, *An International Journal on Personal Relationships* 8/1 (2014): 100.

¹⁶ S. A. Rains-M. M. Turner, “Psychological Reactance And Persuasive Health Communication: A Test And Extension Of The Intertwined Model”, *Human Communication Research* 33 (2007): 241-269.

¹⁷ L. L. M. Lindsey, “Anticipated Guilt As Behavioral Motivation: An Examination Of Appeals To Help Unknown Others Through Bone Marrow Donation”, *Human Communication Research* 31 (2005): 465.

¹⁸ P. J. Kajonius-A. M. Dadermen, “Exploring the Relationship Between Honesty-Humility, the Big Five, and Liberal Values in Swedish Students”, *Europe’s Journal of Psychology* 10/1 (2014): 104-117.

¹⁹ K. Lee-V. Talwar-A. McCarthy-I. Ross-A. Evans-C. Arruda, “Can Classic Moral Stories Promote Honesty In Children?”, *Psychological Science* 25/8 (2014): 1630-1636.

kendine özgü yanlarını, diğer insanlardan ayırt edici özelliklerini tehdit altında hisseder, 4) Fail; kurbanın öznel, benzersiz ve kıymetli özelliklerini teşhir ederek onun özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Kamusal kimliğe yönelik tehditlerde diğerlerinin aksine, (örneğin toplumsal başarısızlık, utanç) tehdit oluşturan tanımlanabilir bir fail vardır. Kurban bu duruma kızar, kaygılanır ve öfkelenir²⁰, tehdit kaynağı olan faille yüzleşmek ister ve faile yönelik olumsuz bir bakış açısına (örneğin onun sahtekâr ve itici olduğunu düşünür) sahiptir.²¹

Değerler eğitimi, toplumun düzenlenmesinde yasaların ve kanunların ulaşamadığı noktalara erişebilmeyi sağlar. Örneğin hırsızlık yasal olarak suçtur ve hırsızlık yapan hukuki yaptırımla karşılaşır. Ancak kimsenin olmadığı ve görmediği bir yerde, düşürülmüş bir cüzdan bulan kişi; eğer onu sahibine vermezse hukuki yaptırımla karşılaşmaz. Çünkü “kimse görmediği için” yasal olarak bir problem yoktur. Bu noktada bireyin sahip olduğu değerler devreye girer. Kendisini herhangi bir insan görmese bile Allah’ın gördüğünü bilen kişi, dünyada olmasa bile ahrette yaptığı her davranışın hesabını vereceğine inanır. Hem manevi sorumluluk gereği hem de kendisine olan saygısı nedeniyle, cezai bir durum ortaya çıkmasa bile bulduğu cüzdanı sahibine ulaştırmak için çabalar. Sahibini bulamasa bile onu devlete teslim etmek gibi yöntemler izler. Böylece hiçbir şekilde kendisi kullanmamış olur. Bu noktada dürüstlük, sorumluluk ve erdemlilik gibi birçok değer, bireyin davranışını biçimlendirmektedir. Bu nedenle Dürüst olmayan davranış biçimlerinden birisi olan taklitçilik; bir kişinin, bir başka bireyin kamusal kimliğindeki kendine özgü niteliklerini ve ayırt edici yanlarını istedik bir şekilde kopyalayıp kendine mal etmesidir.²² Yapılan araştırmalar taklitçiliğin, mağdur bireylerin kamusal kimliği açısından tehdit oluşturduğu görüşünü desteklemiştir. Aynı zamanda taklitçilik, fail açısından kendine zarar verdiği bir davranıştır.²³

Dürüstlüğün, birçok bağlamda önemli bir değer olduğu düşünülmektedir. Politikada, seçmenler genellikle politikacıların

²⁰ J. P. Dillard-L. Shen, “On Thenature of Reactanceandits Role in Persuasive Health Communication”, *Communication Monographs* 72 (2005): 147.

²¹ Reysen-Puryear, “Victims’ Reactions to The İnterpersonal Threat to Public İdentity Posed By Copycats”,101.

²² S. Reysen-M. J. Landau-N. R. Branscombe, “Copycatting As A Threat to Public Identity”, *Basic And Applied Social Psychology* 34 (2012): 226.

²³ O. Castro-J. W. Veerman-W. Koops-J. D. Bosch-H. J. Monshouwer, “Hostile Attribution of Intent and Aggressive Behavior: A Meta-Analysis”, *Child Development* 73/3 (2002): 916-934.

dürüstlüğüne, siyasi tercihlerinden veya rasyonellikten daha fazla önem verir. İşe almada, adayların yalnızca yetenekleri ve becerileri değerlendirilmez, karakterleri de değerlendirilir; muhtemelen bu karakter özelliklerinden birisi de dürüstlüktür.²⁴ Nitekim araştırmalar, öğretmenlerin öğrencilerin taleplerini dürüst bir şekilde ilettiklerinde ve haklı bulduklarında verdikleri tepkilerin yumuşak olduğunu ortaya koymuştur. Bu noktada tepkinin büyüklüğü, durumun meşru olup olmamasına bağlıdır.²⁵

Bu çalışmanın amacı Reysen ve Puryear²⁶ tarafından geliştirilen DÖ'nün Türk üniversite öğrencilerinden oluşan bir örnekleme geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir.

Ülkemizde psikoloji ve değerler eğitimi literatüründe dürüstlüğü ölçmeye yönelik çalışmaların son derece sınırlı olması ve bu ölçeğin bir benzerinin Türkçe'ye uyarlanmamış olması, bu çalışmanın yürütülmesi için motivasyon kaynağı olmuştur.

Bu çalışmanın, bundan sonra yapılacak araştırmalar için ve özellikle öğrenciler ile yetişkinlerin dürüstlük düzeyini belirlemeye ilişkin araştırmalara yardımcı olacağı, gelecekteki çalışmalar açısından önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Araştırmanın sınırlılıkları olarak; çalışmanın ölçek maddelerinde yer alan sorularla sınırlı olduğu, katılımcıların verdikleri cevaplarla sınırlı olduğu ve üniversite öğrencileriyle sınırlı olduğu belirtilebilir. Araştırmaya konu olan ölçme aracını tüm katılımcıların doğru bir şekilde doldurdıkları ve toplanan verilerin araştırma evreninin tamamını temsil ettiği varsayılmaktadır.

2. YÖNTEM

Araştırmada nicel yöntem türlerinden betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu modelde çok sayıda elemandan oluşan bir evrenden, evren hakkında genel bir yargıya varmak için evrenin tümü ya da ondan

²⁴ K. Kim- J. Pogach, "Honesty vs. Advocacy", *Journal of Economic Behavior & Organization* 105 (2014): 51.

²⁵ Q. Zhang-D. A. Sapp, "Psychological Reactance And Resistance Intention In The Classroom: Effects Of Perceived Request Politeness And Legitimacy, Relationship Distance, And Teacher Credibility", *Communication Education* 62 (2013): 1-25.

²⁶ Reysen-Puryear, "Victims' Reactions To The İnterpersonal Threat To Public İdentity Posed By Copycats", 101.

alınacak bir grup üzerinde tarama yapılmaktadır.²⁷ Bu tür çalışmalarda gruba herhangi bir şekilde müdahale edilmez, herhangi bir değiştirme etkileme çabası gösterilemez.

2.1. Araştırma Grubu

Ölçeğin Türkçe Formunun geçerlik ve güvenilirlik analizleri, araştırmaya gönüllü olarak katılan 139'u kız ve 134'ü erkek toplam 313 üniversite öğrencisi üzerinde yürütülmüştür. Öğrencilerin 75'i birinci sınıfta, 78'i ikinci sınıfta, 64'ü üçüncü sınıfta ve 96'sı dördüncü sınıfta öğrenim görmektedir.

2.2. Ölçme Araçları

2.2.1. Dürüstlük Ölçeği: Dürüstlük Ölçeği Reysen ve Puryear²⁸ tarafından geliştirilmiş tek boyutlu bir ölçme aracıdır. 8 maddeden oluşan bu ölçek, 7'li likert tipi bir derecelendirmeye (1 Kesinlikle katılmıyorum – 7 Kesinlikle katılıyorum) sahiptir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .89 olarak bulunmuştur.

2.3. İşlem

İlk olarak, ölçeği uyarlamak için elektronik posta aracılığıyla izin alınmıştır. Öncelikle ölçek 4 öğretim üyesi tarafından önce Türkçeye çevrilmiş, daha sonra tekrar İngilizceye çevrilerek, çeviri ile orijinal form arasındaki tutarlılık incelenmiş ve denemelik Türkçe form elde edilmiştir. Daha sonra ölçeğin denemelik Türkçe formu, 5 öğretim üyesi tarafından incelenmiştir. Birden fazla anlam içeren veya açık olmayan ifadeler tespit edilmiştir.

Son aşamada ise Türkçe form eğitim bilimleri anabilim dalında görev yapan 3 öğretim üyesi tarafından tartışılarak düzeltmeler yapılmış ve ölçeğe son şekli verilmiştir.

Dürüstlük Ölçeği'nin iç tutarlılığının incelenmesi amacıyla Cronbach Alfa Analizi ve yapı geçerliğinin incelenmesi amacıyla doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Ölçek uyarlama çalışmalarında, ölçek maddelerinin iç tutarlılığını ölçmek gerekir.²⁹ İç tutarlılığı ölçmek için birçok farklı istatistiksel analiz yöntemi olmakla birlikte, özellikle Likert tipi

²⁷ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 20. Baskı (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009).

²⁸ Reysen-Puryear, "Victims' Reactions To The İnterpersonal Threat To Public İdentity Posed By Copycats", 101.

²⁹ Necla Öner, *Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler: Bir Başvuru Kaynağı*, 2. Baskı (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2008).

ölçeklerde en sık kullanılan iç tutarlılık ölçme yöntemi Cronbach Alfa analizidir.

Bu anlamda Dürüstlük Ölçeği'nin güvenilirliği Cronbach alfa iç tutarlılık analiziyle, madde analizi ise düzeltilmiş madde-toplam korelasyon analiziyle incelenmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik analizleri için SPSS 20.0 ve LISREL 8.54³⁰ programları kullanılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Madde Analizi ve Güvenirlik

Dürüstlük Ölçeği'nin maddelerinin ayırt etme gücünü belirlemek amacıyla madde analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, ölçeğin madde toplam korelasyon katsayılarının 1. Madde: .435, 2. Madde: .1, 3. Madde: .404, 4. Madde: .511, 5. Madde: .371, 6. Madde: .134, 7. Madde: .219, 8. Madde: .417 şeklinde sıralandığı görülmüştür.

Toplam madde korelasyon analizi, ölçeğin iç tutarlılığını ölçmek amacıyla yapılır ve bu işlemde ölçek maddeleri ile toplam ölçek puanı arasındaki korelasyon değerlendirilmektedir. Korelasyon analizinde ölçek madde sayısının en az 10 katı kadar verinin değerlendirmeye alınması önerilmektedir.³¹ Çünkü örneklem büyüklüğünün çok az olması durumunda, ölçme gücünün azalabileceği düşünülmekte ve bu nedenle bir güvenilirlik analizinde örneklem büyüklüğünün oldukça önemli bir faktör olduğu değerlendirilmektedir.³² Comrey ve Lee³³ ise tüm çalışmalarda örneklem büyüklüğünün 200 ve üzerinde olması gerektiğini belirterek, 300 ve üzeri katılımcıyı "iyi örneklem" olarak tanımlamaktadır. Bu çalışmada ise katılımcı sayısının 313 olması, iç tutarlılığın belirlenmesi açısından çok iyi bir sayıdır ve literatürle uyumludur.

İç tutarlılığı ölçmek için yapılan madde toplam korelasyon analizinde, korelasyon katsayısının yüksek olması, o maddenin ölçülen teorik yapıya uygun olduğunun göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Madde toplam korelasyon analizi yapıldığında, madde ile toplam ya da madde ile faktör arasındaki korelasyon miktarının negatif olmaması

³⁰ K. G. Joreskog-D. Sorbom, *LISREL 8 Reference Guide* (Lincolnwood IL: Scientific Software International, 1996).

³¹ N. Burns-S. K. Grove, *The Practice of Nursing Research Conduct, Critique and Utilization*, Third Edition (Philadelphia: W. B. Saunders Company, 1997).

³² Ali Delice, "Nicel Araştırmalarda Örneklem Sorunu", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 10/4 (2010): 1969-2018.

³³ A. L. Comrey-H. L. Lee, *A First Course In Factor Analysis* (New Jersey: Erlbaum, 1992).

gerekmektedir. Ayrıca korelasyon katsayılarının alt sınırı farklı kaynaklarda .20; .25; .30 olarak belirtilmektedir.^{34 35}

Bu çalışmada uyarlanan Dürüstlük Ölçeği'nin güvenilirliğini belirlemek için yapılan madde analizi sonrasında, madde toplam korelasyon katsayılarının 1. Madde: .435, 2. Madde: .1, 3. Madde: .404, 4. Madde: .511, 5. Madde: .371, 6. Madde: .134, 7. Madde: .219, 8. Madde: .417 şeklinde sıralandığı görülmüştür. Bu durumda ölçek maddelerinde, literatürle uyumlu olarak korelasyon miktarı negatif olan bir madde bulunmamaktadır. İki ölçek maddesinin korelasyon eşik değerine yakın olduğu ancak önerilen korelasyon katsayı sınırının altında olduğu saptanmış ve diğer maddelerin eşik değerinin çok üzerinde olduğu bulunmuştur. Eşik değerin altında korelasyon gösteren maddeler ölçme aracından çıkarılabilir ancak Özdamar³⁶ bunun yerine getirilmesi gereken kesin bir kural olmadığını belirtmektedir.

Bir maddenin ölçekten çıkarılması için, madde silindiğinde alfa katsayısındaki ve ortalamadaki değişime bakmak gerekir. Bu doğrultuda Dürüstlük Ölçeği'nde 0.20'nin altında madde toplam puan korelasyonuna sahip iki maddenin silinmesinin ölçeğin alfa katsayısında yükselmeye neden olup olmadığı incelenmiş ve alfa katsayısında anlamlı bir artma olmadığı saptanmıştır. Bu maddelerin güvenilirliği değiştirmediği ve ölçeği destekleyen maddeler olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Çimen³⁷ ve Özdamar³⁸ ölçeği destekleyen maddelerin ölçekten çıkarılmaması gerektiğini belirtmiştir.

Sonuç olarak, bu iki maddenin madde toplam korelasyon puanlarının pozitif yönde olması, silindikleri zaman alfa katsayısında anlamlı bir değişime neden olmamaları, benzer çalışmalarda da aynı şekilde çıkan maddelerin ölçekten silinmediği, bu maddelerin homojenliği

³⁴ Şermin Yalın Sapmaz v.dğr., "DSM-5 Düzey 2 Madde Kullanımı Ölçeğinin Türkçe Formunun Güvenirliği ve Geçerliliği", *Bağımlılık Dergisi* 17/3 (2016): 116-122.

³⁵ S. Gözüm-S. Aksayan, "Kültürlerarası Ölçek Uyarlaması İçin Rehber II: Psikometrik Özellikler Ve Kültürlerarası Karşılaştırma", *Hemşirelikte Araştırma Dergisi* 5 (2002): 3-14.

³⁶ Kasım Özdamar, *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi*, 5. Baskı (Eskişehir: Kaan Kitabevi, 2004), 661-673.

³⁷ S. Çimen, *15-18 Yaş Grubu Gençlerde Riskli Sağlık Davranışları Ölçeği'nin Geliştirilmesi* (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2003).

³⁸ Özdamar, *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi*.

bozmamaları,³⁹ korelasyon eşik değerine yakın olmaları ve ölçeği destekler nitelikte olmaları nedeniyle ölçekte kalmalarına karar verilmiştir. Bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Madde No	<i>r_{jx}</i>
1	,435
2	,117
3	,404
4	,511
5	,371
6	,134
7	,219
8	,417

Tablo 1: Dürüstlük Ölçeği Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyon Katsayısı

Dürüstlük Ölçeği’nin Cronbach alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayısı .63 olarak hesaplanmıştır. Cronbach Alfa değerinin .40 ile .59 arasında olması ölçeğin “düşük güvenilirlikte” olduğunu, .60 ile .79 arasında olması ise ölçeğin “güvenilir” olduğunu göstermektedir.⁴⁰ Diğer bir ifadeyle Cronbach Alfa değeri “ $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilir” denilebilir.⁴¹ “Dürüstlük Ölçeği”nin iç tutarlılığını ölçmek için yapılan analizde Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı, ölçeğin tamamı için .63 olarak bulunmuştur.

Bu bulgular, ölçek maddelerinin birbirleriyle yüksek iç tutarlığa sahip olduklarını ve ölçeğin de güvenilirliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

3.2. Yapı Geçerliği

Dürüstlük Ölçeği’nin yapı geçerliği için ölçeğin orijinal formunda bulunan faktörlerin doğrulanması amacıyla DFA uygulanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği için uygulanan doğrulayıcı faktör analizinde 8 maddeden oluşan ve tek boyutlu olan Dürüstlük Ölçeğinin iyi uyum verdiği görülmüştür ($\chi^2=$

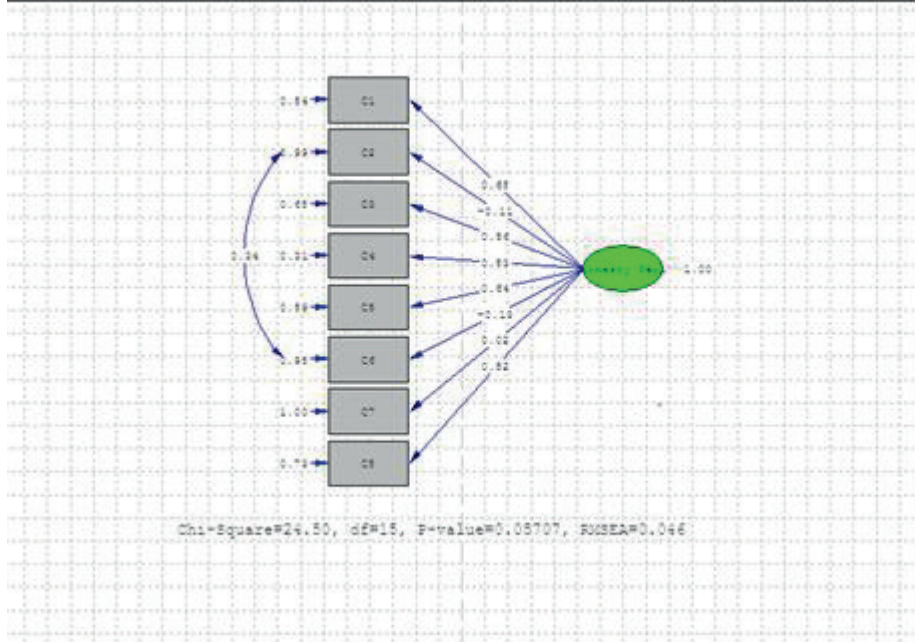
³⁹ A. A. Tezbaşaran, *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Klavuzu*, 2. Baskı (Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 1997).

⁴⁰ Çimen, *15-18 Yaş Grubu Gençlerde Riskli Sağlık Davranışları Ölçeği’nin Geliştirilmesi*.

⁴¹ Ezel Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2014).

24.50, sd= 15, RMSEA= .046, NFI= .97, CFI= .99, IFI= .99, RFI= .94, GFI= .98, AGFI= .95, SRMR= .037).

Doğrulatoryıcı faktör analizine ait faktör yükleri Şekil 1’de sunulmuştur:

Şekil 1: Dürüstlük Ölçeği'ne İlişkin Path Diyagramı ve Faktör Yükleri

Doğrulatoryıcı faktör analizi ile model-veri uyumuna ilişkin hesaplanan istatistiklerden en sık kullanılanları Ki-kare (χ^2), χ^2 /sd, RMSEA, RMR, GFI ve AGFI'dir. Hesaplanan χ^2 /df oranının 5'ten küçük olması, GFI ve AGFI değerlerinin. 90'dan yüksek olması model-veri uyumunu göstermektedir.

Bu çalışmada dürüstlük ölçeği DFA sonuçlarına göre ki-kare değerinin serbestlik derecesine bölünmesi ile elde edilen değer χ^2 /sd; 24.50/15=1.63 olarak bulunmuş, bu değer ikinin altında olduğu için modelin çok iyi bir uyuma sahip olduğu görülmüştür.

Ayrıca SRMR'nin 0.10'dan küçük olması, CFI, NNFI değerlerinin 0.90 veya. 90'ın üstünde olması, AGFI'nin 0.80 veya. 80'in üstünde olması iyi uyumun olduğunu göstermektedir.

4. YORUM VE TARTIŞMA

Bu çalışmada Reysen ve Puryear⁴² tarafından geliştirilen Dürüstlük Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması ve Türkçe formun geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Dürüstlük ile ilgili alanyazın dikkatle incelendiğinde, yurt içinde bireylerin yalnızca dürüstlük düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiş ya da uyarlanmış bir ölçeğe rastlanamamıştır. Bu nedenle yurtdışında geliştirilen bir ölçeğin uyarlanması çalışması yapılmıştır.

Bu amaçla seçilen Dürüstlük Ölçeği, yetişkin bireylerin dürüstlük düzeylerini belirlemede kullanılmaktadır ve özellikle kuramsal bir altyapı ile geliştirilmiş olması ile psikometrik açıdan geçerli ve güvenilir kanıtlar sunması bakımından dürüstlüğü sınamak amacıyla kullanılan ölçme araçlarından birisidir.

Farklı dillerde de geçerliği ve güvenilirliği kanıtlanmış bu ölçme aracının Türkçe uyarlama çalışmasının, bireylerdeki dürüstlük düzeyini ölçmeye yönelik alan yazının gelişmesine önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Dürüstlük Ölçeği'nin yapı geçerliği DFA ile incelenmiştir. DFA için uyum indeksi sınırları göz önüne alındığında, modelin iyi uyum verdiği ve ölçeğin orijinal faktör yapısının Türkçe formun faktör yapısıyla uyduğu görülmektedir. Dürüstlük Ölçeği'nin Cronbach Alfa iç tutarlılık ve güvenilirlik katsayısı .63 tür ve ölçek "güvenilir"dir. Madde analizi sonucunda ise, ölçeğin madde-toplam korelasyon katsayılarının yüksek veya kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. Ölçeğin yapı geçerliğini incelemek amacıyla uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda tek boyutlu dürüstlük modelinin uyum indekslerine bakıldığında iyi uyum verdiği görülmektedir.

Doğrulayıcı faktör analizi ile model-veri uyumuna ilişkin hesaplanan istatistiklerden en sık kullanılanları Ki-kare (χ^2), χ^2/sd , RMSEA, RMR, GFI ve AGFI'dir. Hesaplanan χ^2/df oranının 5'ten küçük olması, GFI ve AGFI değerlerinin .90'dan yüksek olması model-veri uyumunu göstermektedir.

Ölçeğin yapı geçerliği için DFA'da uyum iyiliği istatistiklerinin istenilen düzeyde olması gerekmektedir. Bir modelin kabul edilebilir olması için ki-kare değerinin anlamlı çıkmaması beklenirken, uygulamada genelde

⁴² Reysen-Puryear, "Victims' Reactions To The İnterpersonal Threat To Public İdentity Posed By Copycats", 101.

anlamli çıktığı görülmektedir. Bunun nedeni bu değerin örneklem büyüklüğüne karşı çok duyarlı olmasıdır. Bunun yerine ki-kare değeri serbestlik derecesine bölündüğünde, çıkan değerin iki ya da altında olması modelin iyi bir model olduğunu, beş ya da daha altında olması modelin kabul edilebilir bir uyum iyiliğine sahip olduğunu göstermektedir.⁴³

Bu çalışmada dürüstlük ölçeği DFA sonuçlarına göre ki-kare değerin serbestlik derecesine bölünmesi ile elde edilen değeri x^2/sd ; $24.50/15=1.63$ olarak bulunmuş, bu değeri ikinin altında olduğu için modelin çok iyi bir uyuma sahip olduğu görülmüştür.

Sık kullanılan diğer uyum iyiliği testleri Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA), Standardized Root-mean-Square Residual (SRMR), Comparative Fit Index (CFI), Non-Normed Fit Index (NNFI), Goodness of Fit Index, (GFI), Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)'dir. RMSEA'nın 0.08'e eşit ya da küçük olması (Harrington 2009, Şimşek 2007), 0.10'a eşit ya da küçük olması ise uyumun zayıf olduğunu göstermektedir. Dürüstlük Ölçeği'nin kısa formunda son yapılan DFA'da RMSEA değerin anlamli ve .08'den küçük bulunması (0.056, $p<.05$) iyi bir uyumun olduğunu göstermektedir.⁴⁴

Ayrıca SRMR'nin 0.10'dan küçük olması, CFI, NNFI değeriinin 0.90 veya .90'ın üstünde olması, AGFI'nin 0.80 veya .80'in üstünde olması iyi uyumun olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada Dürüstlük Ölçeği DFA'de elde edilen SRMR, CFI, NNFI, GFI ve AGFI değeriine göre uyumun çok iyi olduğu saptanmıştır.⁴⁵

Dürüstlük Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarından elde edilen tüm bulgular, bu ölçeğin bireyler açısından dürüstlük düzeyini belirlemek amacıyla yeterli düzeyde geçerlik ve güvenirliğe sahip olduğunu ortaya koymuştur.

SONUÇ

Dürüstlük Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarından elde edilen bulgular çerçevesinde bazı önerilerde bulunulabilir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının yürütüldüğü araştırma grubu üniversite

⁴³ D. Harrington, *Confirmatory Factor Analysis* (Newyork: Oxford University Press, 2009).

⁴⁴ H. W. Marsh-D. Hocevar, "A New More Powerful Approach To Multitrait-Multimethod Analyses: Application Of Second-Order Confirmatory Factor Analysis", *Journal of Applied Psychology* 73 (1988): 107-117, 391-410.

⁴⁵ L. T. Hu-P. M. Bentler, "Cut Off Criteria For Fit Indexes In Covariance Structural Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives", *Structural Equation Modeling* 6 (1999), 1-55.

öğrencilerinden oluşmaktadır. Dolayısıyla ölçeğin farklı örneklemeler üzerinde geçerlik güvenirlik çalışmalarının yapılması yerinde olacaktır.

Ölçeğin dilsel eşdeğerliğinin incelenmesine de ihtiyaç duyulmaktadır. İleride yapılacak çalışmalarda, test tekrar test yöntemiyle ölçeğin güvenilirliğinin belirlenmesi önerilebilir. Bunun yanı sıra ölçeğin uyum geçerliğini belirlemek amacıyla dürüstlük ile diğer ilişkili kavramlar arasındaki bağlantılar; geçerliği ve güvenirliği kanıtlanmış başka ölçekler aracılığıyla incelenebilir.

Dürüstlük ölçeğinin Türkçeye uyarlanmış versiyonunun henüz gelişim aşamasında olduğu ve çok sayıda uygulama yapılarak işlevselliğinin denenmesi gerektiği söylenebilir. İlerleyen dönemlerde yapılacak kültüre uyarlama çalışmaları kapsamında ölçek, farklı katılımcılardan veriler toplanıp test edilerek ölçüm gücü açısından geliştirebilir.

Benzer biçimde ölçeğe alanyazın ve uzman desteği sağlanarak, ölçek biçimsel ve içerik olarak geliştirilebilir. Ayrıca bu araştırmadan elde edilen bulguların Sakarya’da oluşturulan örneklemden elde edilmiş olan verilerle sınırlı olması nedeniyle, Dürüstlük ölçeğinin tüm Türkiye’de standart normlarının belirlenebilmesi amacıyla güvenirlik ve geçerlik çalışmasının yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, Oktay. “Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 6/16 (2008): 9-10.
- Burns, N.-Grove, S. K. *The Practice of Nursing Research Conduct, Critique and Utilization*. Third Edition. Philadelphia: W. B. Saunders Company, 1997.
- Castro, O.-Veerman, J. W.-Koops, W.-Bosch, J. D.-Monshouwer, H. J. “Hostile Attribution of Intent and Aggressive Behavior: A Meta-Analysis”. *Child Development* 73/3 (2002): 916-934.
- Comrey, A. L.-Lee, H. L. *A First Course In Factor Analysis*. New Jersey: Erlbaum, 1992.
- Coştu, Yakup. “Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 3/IX (2009): 117-118.
- Çimen, S. *15-18 Yaş Grubu Gençlerde Riskli Sağlık Davranışları Ölçeği'nin Geliştirilmesi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2003.
- Delice, Ali. “Nicel Araştırmalarda Örneklem Sorunu.” *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 10/4 (2010): 1969-2018.
- Dillard, J. P.-Shen, L. “On Thenature Of Reactance And Its Role in Persuasive Health Communication. *Communication Monographs* 72 (2005): 144-168.
- Gow, J. I.-Wilson, W. S. “Speaking What Truth To Whom? The Uneasy Relationship Between Practitioner And Academic Knowledge In Public Administration.” *Canadian Public Administration* 57/1 (2014): 118-137.

- Göz, Kemal. "Toplumsal Değerler Bağlamında Yaşama Hürriyeti". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2014): 86.
- Gözüm, S.-Aksayan, S. "Kültürlerarası Ölçek Uyarlaması İçin Rehber II: Psikometrik Özellikler Ve Kültürlerarası Karşılaştırma." *Hemşirelikte Araştırma Dergisi* 5 (2002): 3-14.
- Güngör, Erol. *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2010.
- Güçlü, Mustafa. "Türkiye'de Değerler Eğitimi Konusunda Yapılan Araştırmalar". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/38 (2015): 720-732.
- Harrington, D. *Confirmatory Factor Analysis*. Newyork: Oxford University Press, 2009.
- Hu, L. T.-Bentler, P. M. "Cut Off Criteria For Fit Indexes İn Covariance Structural Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives." *Structural Equation Modeling* 6 (1999): 1-55.
- Joreskog, K. G.-Sorbom, D. *LISREL 8 Reference Guide*. Lincolnwood IL: Scientific Software International, 1996.
- Kajonius, P. J.-Dadermen, A. M. "Exploring the Relationship Between Honesty-Humility, the Big Five, and Liberal Values in Swedish Students." *Europe's Journal of Psychology* 10/1 (2014): 104-117.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. 20. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009.
- Kim, K.-Pogach, J. "Honesty vs. Advocacy." *Journal of Economic Behavior & Organization* 105 (2014): 51.
- Lee, K.-Talwar, V.-McCarthy, A.-Ross, I.-Evans, A.-Arruda, C. "Can Classic Moral Stories Promote Honesty İn Children?" *Psychological Science* 25/8 (2014): 1630-1636.
- Lindsey, L. L. M. "Anticipated Guilt As Behavioral Motivation: An Examination Of Appeals To Help Unknown Others Through Bone Marrow Donation." *Human Communication Research* 31 (2005): 453-481.
- Marsh, H. W.-Balla, J. R.-McDonald, R. P. "Goodness of Fit Indexes in Confirmatory Factor Analysis: The Effect Of Sample Size." *Psychological Bulletin* 103 (1988): 391-410.
- Marsh, H. W.-Hocevar, D. "A New More Powerful Approach To Multitrait-Multimethod Analyses: Application Of Second-Order Confirmatory Factor Analysis." *Journal of Applied Psychology* 73 (1988): 107-117.
- Önder, Mustafa-Bulut, Hüseyin. "Temel Dini Değerler ve Değerler Eğitimi." *EÜSBED* 1/6 (2013): 15-32.
- Öner, Necla. *Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler: Bir Başvuru Kaynağı*. 2. Baskı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2008.
- Özensel, Ertan. "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer." *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/3 (2003): 217-239.
- Özdamar, K. *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi*. 5. Baskı. Eskişehir: Kaan Kitabevi, 2004.
- Özkan, R. "Toplumsal Yapı, Değerler ve Eğitim İlişkisi." *Kastamonu Eğitim Dergisi* 19/1 (2009): 333-344.
- Paun, C. "The Rationality of a Social Animal." *Management Dynamics In The Knowledge Econom* 4/1 (2016): 125-140.
- Rains, S. A.-Turner, M. M. "Psychological Reactance And Persuasive Health Communication: A Test And Extension Of The Intertwined Model." *Human Communication Research* 33 (2007): 241-269.
- Reysen, S.-Landau, M. J.-Branscombe, N. R. Copycatting As A Threat To Public Identity." *Basic And Applied Social Psychology* 34 (2012): 226-235.

- Reysen, S.-Puryear, C. "Victims' Reactions To The İnterpersonal Threat To Public İdentity Posed By Copycats." *An International Journal on Personal Relationships* 8/1 (2014): 100-114.
- Tavşancıl, Ezel. *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayınları, 2014.
- Tezbaşaran, A. A. *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Klavuzu*. 2. Baskı. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 1997.
- Yalın Sapmaz, Şermin- Sargın, E.-Ergin, C.- Özek Erkanan, H.- Öztürk, M.- Aydemir, Ö. "DSM-5 Düzey 2 Madde Kullanımı Ölçeğinin Türkçe Formunun Güvenirliği Ve Geçerliği." *Bağımlılık Dergisi* 17/3 (2016): 116-122.
- Yazıcı, M. "Değerler ve Sosyal Yapıda Değerlerin Yeri." *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/24 (2014): 209-223.
- Yörükoğlu, Atalay. *Çocuk Ruh Sağlığı*. 11. Baskı. İstanbul: Özgür Yayınları, 2011.
- Zhang, Q.-Sapp, D. A. "Psychological Reactance And Resistance Intention In The Classroom: Effects Of Perceived Request Politeness And Legitimacy, Relationship Distance, And Teacher Credibility." *Communication Education* 62 (2013): 1-25.